

ФИЛМСКА ГРОТЕСКА АЛЕКСЕЈА ГЕРМАНА

Алексей Герман, *Тешко је биџи Боџ* (*Трудно быџь боџом*), Русија 2013

Свако је за себе само је Боџ за све.

Браћа Стругацки

Осећамо да смо неко само кад смицљамо некакво недело.

Емил Сиоран

Филм *Тешко је биџи Боџ* настајао је пуних тринаест година, а редитељ Алексеј Герман није дочекао да га види у целости, пошто је преминуо пре завршетка продукцијског посла. Посао је привео крају његов син Алексеј Герман Јуниор, такође врло запажен руски редитељ, а оно што је настало од снимљеног материјала сведочи да је ово свакако најмонументалнији филм Алексеја Германа. Настао на предлошку истоименог романа браће Стругацки, овај средњовековни sci-fi филм сниман је у црно-белој техници као и сви његови пређашњи филмови, с том разликом што радња није више смештена у сталјинистичку Русију, него је њен локус планета слична средњовековној Земљи. Разлог због ког се Герман не одлучује за данас доминантну врсту снимања у колору треба тражити у чињеници да су теме његових филмова увек суморне и тешке, а одузимање боје чини их још монотонијим. Као у неколико његових пређашњих филмова, и у филму *Тешко је биџи Боџ* неизбежно је присутан глас наратора, као и техника продуженог кадра, која ретардира радњу.

Герман у свом филму врло доследно прати антиутопистичку визију браће Стругацки по којој је настао филм, а чија је окосница прича из угла научника Антона, алијас дон Румате, који је отишао у краљевство Арканар, које се налази у стадијуму средњовековне феудалне државе. У овом краљевству тоталитаристички владар дон Реба онемогућава појаву ренесансе тако што све писмене и образоване људе истребљује. Дон Румата, поучен историјом наше планете, зна у ком би смеру требало да тече развој краљевства Арканара, али њему, као научнику, није дозвољено да се директно меша. Тако дон Румати бива додељена позиција

слична Божијој, он све види и зна у ком ће смеру поћи, али у складу са научном етиком никако не сме лично да учествује. Такође, он размишља шта би било када би се умешао и многи га чак наговарају да узме учешћа у побуну против власти, али све потенцијалне високоумне хипотезе изјављују се у закључку да шта год он урадио никако неће успети да створи савршен свет. Зато он и закључује да је Богу било јако тешко када је стварао, јер у људима некако увек преовладају анимална и себична настојања услед којих убрзо почну класна раздвајања и крвави сукоби. Стога можда пада у воду теорија Емила Сиорана о злом демијургу, јер шта ако је заиста било немогуће створити савршен свет? Али Сиоранови записи о људској пакости и злоби сигурно опстају, јер су то ствари на којима аутор филма највише инсистира.

Да би што уверљивије приказао изопаченост света и људску злобу, редитељ прибегава гротескном филмском изразу. Ликови као да су искочили из паклених визија фламанских мајстора, с тим да код Германа нема никаквих чудовишних створења и фантастичних бића, већ се све своди на сирову људску бестигљалност. Све је смрдљиво и одвратно, нико сем дон Румате не воли да се купа, киша непрекидно пада и читав град је стално у некој сивој измаглици. Да би гледање филма било још драматичније и да би буђење одвратности у гледаоцу било што потпуније, редитељ се одлучио да позиционира камеру на дон Руматину главу.¹ Због тога се гледалац креће кроз арканарску каљугу и гомиле људи, најсличнијих онима са Бошове слике *Ноћење крста*,² као у компјутерским игрицама из првог лица, које за циљ имају да вам непрестано држе пажњу тако што не знате ко и када ће искочити испред вас. А да би суноврат арканарске цивилизације³ био потпун, Герман се одлучује да уништи и једину светлу тачку романа браће Стругацки – истакнути и врло образовани доктор Будах, чији заумни дијалог са дон Руматом чини централно место у роману, биће приказан као још један обичан смрдљиви глупан који не може ни да уринира како треба.

На крају, као закључак намеће се могућност да филм *Тешко је бити Боџ* можемо посматрати као средњовековну sci-fi антиутопистичку алегорију која за задатак има да прикаже огољену и бруталну слику савременог друштва у ком се, много софистициранијим и наизглед лепшим методама, ради све оно чега се гнушамо у филму.

¹ Стављање камере на Руматину главу није само још један редитељев каприц него је овакво позиционирање утемељено пажљивим читањем романа браће Стругацки, у ком на Руматиној глави стоји предајник и објектив који шаље све податке и снимке са Арканара у научну базу на планети Земљи.

² Добро би било упоредити и илустрације Михајла Ђоковића Тикала за књигу браће Стругацки *Пикник крај њуџа* по којој је Андреј Тарковски снимео свој филм *Стиalker*, јер се Тикалово виђење ликова у роману не разликује много од филмске слике Алексеја Германа.

³ Током гледања филма не треба заборавити да је арканарска цивилизација идентична људској.

Завршна напомена у вези са филмом свакако би била топла препорука да се пре гледања филма прочита књига браће Стругацки, пошто је наратија у филму организована као у романима тока свести, па је понекад мало теже, или чак немогуће, пратити дешавања у филму.

Иван БАЗРБАН